

УДК 321

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v049.2024.32>

А. О. Карпенко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1031-4604>

аспірант кафедри політичних наук

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАРОДНИЦТВО ТА СОЦІАЛІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. В історії української політичної думки має місце різнотрактування приналежності деяких теоретиків до конкретної суспільно-політичної течії, а також відсутність консенсусу до ідеологічної, або ж доктринальної типологізації українських політичних діячів та мислителів. Особливо це стосується лівого спектру політичних сил, основними цінностями яких є соціальна рівність та справедливість, егалітаризм, несприйняття експлуатації людини людиною. У цьому контексті досить часто ті чи інші політичні концепції та їхні автори відносяться дослідниками до напрямів політичної думки, схожих за частиною ознак, однак які насправді не відображають суть викладених ідей. Це призводить до хибних типологізацій, які закріплюються в науковому дискурсі, зокрема в освітній літературі, та вкорінюються у свідомості людей, що займаються політичною наукою чи користуються у своїй діяльності її результатами. Соціалістичний та народницький напрями української політичної думки, з огляду на подібність ідей, часто хибно ототожнюються та взаємозамінюються в науковій, освітній та публіцистичній літературі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Типологізацією та визначенням напрямів української політичної думки присвячували свої роботи І. Лисяк-Рудницький, В. Потульніцький, О. та В. Заїкіни, О. Мошак та інші науковці. Також типологізацією та визначенням етапів політичної думки в Україні займалися автори освітньої літератури, зокрема Н. Хома, В. Горбатенко, П. Шляхтун, М. Вегеш та інші. Особливості вивчення української політичної думки досліджували І. Вдовичин та Я. Турчин. Характерні риси соціалістичного напрямку української політичної думки в своїх роботах досліджували І. Майстренко, В. Наддніпрянець, Т. Бевз, А. Камяньська, О. Федьков, М. Панчук, М. Мазипчук, Дж. Е. Мейс, І. Бегей, В. Огієнко, І. Гирич, С. Перегуда, Л. Бабенко, І. Райківський та інші.

Метою статті є визначення підвалин та характерних особливостей соціалістичного та народницького напрямів української політичної думки.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження певного напрямку української політичної думки особливо важливо визначити коло його пред-

ставників. Однак для соціалістичного напрямку це ускладнюється низкою факторів. По-перше, багатозначністю терміну «соціалізм» та його різнотрактуваннями як напрямку політичної думки. По-друге, через популярність соціалізму в українському науково-політичному дискурсі кінця XIX – початку XX століть. По-третє, через пострадянську переоцінку минулого та негативне ставлення до соціалістів (особливо представників комуністичної течії) як антиукраїнських елементів.

Так, Михайло Драгоманов та інші громадівці, Михайло Грушевський, Іван Франко можуть сприйматися різними дослідниками або як представники народницько-демократичного напрямку [11, 7], або як представники соціалістичного [14]. Крім того, постаті української політичної думки самі себе могли ідентифікувати публічно соціалістами. Однак не всі українські політичні діячі та науковці, які вважали себе соціалістами, насправді були ними, оскільки соціалізм є конкретною, науково визначеною суспільно-політичною доктриною, а не широким прагненням соціальної справедливості для народних мас. Наявність у представника політичної думки окремих соціалістичних поглядів не є достатньою підставою для того, аби віднести його до соціалістів.

Не всі партії та інші політичні сили, які мали в своїй назві слова «соціалістична» чи «трудова», були насправді соціалістичними за своєю сутністю. Цей момент можна пояснити надто широким або хибним трактуванням соціалізму з боку політиків та науковців. Водночас сам соціалізм як суспільно-політична концепція на межі XIX–XX століть став вкрай популярним трендом, що додавало йому використання в політичних назвах. Мирослав Попович вказує, що на початку XX століття переважна більшість політичних діячів називали себе соціалістами. Навіть Михайло Грушевський, попри приналежність до партії українських соціалістів-революціонерів (есерів), «був і залишився класичним націонал-демократом лівого, народницького напрямку» [9, с. 492]. Учасник українського державотворення початку XIX століття Дмитро Дорошенко також відмічав, що наддніпрянські соціалістичні партії об'єднували не лише соціалістів, але й представників українського руху загалом, усіх діячів, які праг-

нули свободи України від російської влади, яка гальмувала її національно-політичний і соціально-економічний розвиток [2, с. 4]. Так само вчений Іван Майстренко, активний діяч українського комунізму, визнавав, що перша політична партія Наддніпрянщини РУП попри те, що була створена марксистською молоддю, не була чисто робітничою партією, і поєднувала соціалістів-марксистів із націонал-революціонерами та народниками [8, с. 13].

Так, наприклад, історик Ігор Гирич називає Михайла Драгоманова основоположником українського соціалізму [3, с. 391], в той же час деякі автори відносять М. Драгоманова до лівого крила народництва. Український дослідник Володимир Потульницький натомість вважає М. Драгоманова противником народницької школи в українській політичній думці [10, с. 17], однак це стосується аполітичного народництва, яке проявлялося в обмеженні суто культурницькою діяльністю. В. Потульницький зазначає, що М. Драгоманов поділяв марксистські ідеї про соціалізм як прогресивний лад та про політику і державу як надбудову над економічним базисом [10, с. 19]. Однак М. Драгоманов, сам себе називаючи соціалістом, не обмежувався марксистською теорією, а послуговувався низкою наукових та політичних концепцій. Політичний науковець Іван Лисяк-Рудницький загалом характеризував думку М. Драгоманова як синкретичну, яка поєднує демократичні і соціалістичні, патріотичні та космополітичні, слов'янофільські та західницькі елементи, однак центральною для якої є саме ліберальна ідея, а ідеальна форма політичного устрою суспільства – анархія [6, с. 301]. Однак ідеї М. Драгоманова безперечно стали підвалинами для української соціалістичної течії політичної думки.

І. Лисяк-Рудницький, досліджуючи українську суспільно-політичну думку XIX–XX століть, приходить до чотирикомпонентної структури, в якій він виокремлює демократично-народницький, консервативний, комуністичний та інтегрально-націоналістичний напрями [7, с. 47]. При цьому український комунізм, на думку дослідника, виникає лише після революції, тоді як до Першої світової війни у лівому спектрі домінувало народництво. Втім, цей поділ сам учений визнає досить умовним, оскільки як народництво, так і комунізм включають різноманітні відтінки політичних поглядів. Таким чином, І. Лисяк-Рудницький не виокремлює окремий соціалістичний напрям, який, за логікою, мав би займати позицію між ліво-тоталітарним комунізмом та ліво-плюралістичним народництвом. В. Потульницький, в свою чергу, не визначав соціалізм як окремий напрям у еміграційній українській історико-політичній науці [10].

«Соціалізм» як термін політичної науки має низку трактувань та підходів до визначення.

У межах цієї статті визначимо соціалізм як суспільний устрій, який базується на суспільній власності на засоби виробництва та унеможливленні експлуатації людини людиною, а також політичну теорію та практику, що спрямована на досягнення такого суспільного устрою. Головною ідеєю соціалізму є соціальна рівність, з якої виходять особиста свобода та справедливість у суспільно-економічних відносинах.

Про приналежність політичних діячів та мислителів до соціалістичного напрямку політичної думки свідчать наступні ознаки: 1) головною політичною цінністю є соціальна рівність; 2) кінцевою метою політичної діяльності є встановлення соціалізму (або комунізму) як політично-економічного ладу; 3) заперечення, критика капіталізму; 4) відстоювання інтересів робітничого класу (пролетаріату); 5) державна влада сприймається як засіб досягнення, розбудови соціалізму, після чого в державі не буде потреби; 6) визначення соціального буття (політичного, культурного) через економічні аспекти.

Різниця між течіями соціалістичного напрямку полягає у різних трактуваннях соціалізму як суспільного ладу та способах його досягнення. Найпоширенішою підставою до класифікації соціалістичних течій є шлях розбудови соціалістичного ладу: революційний соціалізм та реформістський соціалізм. Ці дві течії соціалізму відповідають комунізму та соціал-демократії (або ж демократичному соціалізму), ортодоксальному марксизму та ревізіонізму відповідно.

Деякі дослідники, особливо зарубіжні, визначають народництво як одну з течій соціалізму (народницький соціалізм), або ж навіть як форму аграрного соціалізму, притаманному Східній Європі. Народницький підхід передбачав досягнення соціалізму без капіталістичної стадії розвитку та відповідного рівня індустріалізації господарства, натомість базувався на ідеалах сільської общини. Однак народництво не є соціалістичною течією, оскільки не ставить перед собою кінцевою метою досягнення соціалізму чи комунізму – натомість соціалізм у народників виступає лише інструментом покращення життя народних мас. Також народники орієнтувалися на селянство як на революційний клас, що здатний повалити самодержавство, таким чином пріоритизуючи роль «дрібної буржуазії» у соціально-політичній трансформації.

І. Гирич наполягає на тому, що політична думка України від початку XIX ст. до початку національно-визвольних змагань була пов'язана саме з народницьким сприйняттям суспільного буття, а більшість діячів українського руху були народниками [3, с. 381]. Також вчений вказує на те, що народництво у тій чи іншій мірі було присутнє в українському соціалізмі та різних лівих рухах

[3, с. 384]. Більше того, І. Гирич вважає, що український соціалізм став продуктом народництва.

Народництво було більш характерним для української політичної думки, ніж соціалізм, саме через суспільно-економічні умови. Нерозвинене капіталістичне господарство на українських землях та несформований етнічно український робітничий клас, відсутність профспілок та легальних політичних партій, нерозривне поєднання соціального та національного пригноблення визначило об'єктивну обумовленість превалювання народництва над соціалізмом.

Народництво мало особливе значення для української політичної думки. Воно стало одним з ідеологічних витоків українського соціалістичного напрямку, особливо його ліве крило. В межах українського національного руху народництво вступало у складний ідейний діалог із різними панівними рухами другої половини XIX століття, зокрема з соціалістичним [1, с. 45]. Дослідник Сергій Світленко стверджує, що народництво в Україні відзначалось етнічно-ідеологічною розмаїтістю і в основному було представлене українським та російським напрямами [12, с. 41]. Переслідуючи ідеал народницької демократії, вони поєднували його з утопічно-соціалістичними поглядами.

Системотворчою для народництва як суспільного світогляду стала ідея народності, або ж народу, яка виражала ідею національної самобутності [1, с. 46]. У ході розвитку цієї течії додалася соціальна складова, яка полягала у наданні високої політичної цінності простолюду, трудовому народу, а також у поєднанні соціальної та національної складової. Народники, по суті, ставлять перед собою цілі збереження етнічної самобутності, просвіти мас, формування національної ідентичності, політизації етнічності, формування політичної нації, однак разом із цим не переслідують мету формування національної державності.

Приналежність до народництва представника політичної думки можуть засвідчити такі характерні риси: 1) головною політичною цінністю є соціальна справедливість, загальний (а тому народний) добробут; 2) кінцевою метою політичної діяльності є встановлення справедливого, гуманістичного суспільно-політичного устрою, якого можливо досягти лише через демократизацію політичної системи, розширення самоврядування; 3) заперечення, засудження деспотизму, абсолютизму, а також капіталізму в тій мірі, якою він загрожує добробуту народних мас; 4) відстоювання інтересів всього «трудового народу», в першу чергу – селянства; 5) держава розглядається як засіб організації народу, що має функціонувати в його інтересах.

Серед характерних рис українського народництва кінця XIX століття – початку XX століття можна назвати: 1) ідеї федералізму та автономі-

зму переважають ідеям незалежності. Народники виступали за реорганізацію держав, складовими яких тоді були українські землі, а не за самостійність української держави; 2) антиелітизм, орієнтація на громаду, на простий народ, зокрема на селянство; 3) розподіл народництва на політичне та неполітичне. Ці риси корелюють із політичними орієнтаціями переважної більшості раннях українських соціалістичних діячів, які ставили необхідність національного визволення в залежність від соціального визволення та виступали за лібералізацію та федералізацію Російської чи Австро-Угорської імперії відповідно, обережно висловлюючись про перспективи українського політичного суверенітету. Загалом соціалісти орієнтувалися на робітництво як єдиний клас, що здатний зруйнувати капіталістичну систему та розбудувати комунізм, однак політичні реалії Східної Європи вимагали переорієнтації на селянство як найбільшу групу населення, що також потерпала від соціальної нерівності. Попри те, що марксистська ідея передбачає обов'язково практичне втілення вчення про комунізм, науковий соціалізм породив явище академічних марксистів, які зосередили свою активність не на політичній, а науковій діяльності, що також корелює з політичним та неполітичним народництвом.

Українські дослідники знаходять багато паралелей у програмах народників і соціалістів. І. Гирич переконаний, що український соціалізм мав багато рис, що пов'язували його з народницькою ідеологією: орієнтація на селянство, а не робітників, компромісне ставлення до приватної власності [3, с. 392]. Однак орієнтація на селянство могла мати в представників соціалістичного напрямку політичної думки лише ситуативний, тимчасовий характер, зумовлений поточною ситуацією: відповідно до розуміння об'єктивного історичного поступу соціалістів, селянство як «напівклас» мало стати пережитком минулих епох. Ті ж соціалісти, які орієнтувалися в першу чергу на селянство, а не робітників, насправді належали до народницько-демократичного напрямку.

Український дослідник Володимир Ігнатенко так само підкреслює, що для суспільно-політичної концепції народників було характерним надання особливої ролі селянству, яке ототожнювалося з народними трудовими масами [5, с. 24]. Іншою визначальною особливістю стало протиставлення народу та еліти. Держава сприймалася народниками як інструмент насилля, зокрема еліти над народом, а тому українська нація вважалася як безелітна та недержавна.

Українське народництво має зв'язок і з українським націонал-комунізмом. Так, представники Української комуністичної партії (боротьбистів) позиціонували себе як політична сила, що представляла інтереси «сільського пролетаріату»

[4, с. 478], тобто, по суті, «дрібнобуржуазних елементів» – малоземельного і безземельного селянства, які на той час комуністами сприймалося як союзницькі сили у поваленні імперіалізму та капіталізму. Тим не менш, орієнтація на селянство характерне саме для народництва, а не для марксизму.

Український економіст Михайло Туган-Барановський писав про народництво та марксизм на самому початку XX століття як про два непримиренні напрями, що різнилися один від одного за низкою істотних пунктів. Народництво вчений визначав як доктрину, в основі якої лежить ідеалізація умов селянського натурального господарства. Народниками капіталізм розглядається як система, яка ворожа інтересам селянства [13]. Під марксизмом же М. Туган-Барановський розглядав доктрину, яка має на меті перетворення селянства у пролетаріат, що уможливить соціальний поступ. Марксисті переконані, що капіталізм неодмінно витіснить селянське натуральне господарство і в майбутньому призведе до революції пролетаріату.

Однак марксисті в Російській імперії, з огляду на те, що селянство складало основну масу населення, для посилення політичного впливу мали узгодити свою програму з інтересами селянства. М. Туган-Барановський підкреслив прагматичний характер цього процесу. У результаті цього програми марксистів стали дедалі більше наближатися до програм народників, аж поки між ними не зникли всі принципові відмінності.

Можемо констатувати, що під впливом суспільно-політичної дійсності Російської та Австро-Угорської імперій, а також наступних держав, що виникли в результаті Першої світової війни та національних революцій, відбулася конвергенція народництва та соціалізму, за якого соціалізм через кращу структурованість теорії, централізованість та організованість соціалістичного руху взяв гору над народництвом. Народництво з трендів політичної думки витіснили комунізм, соціал-демократія, націонал-демократія, інтегральний націоналізм та лібералізм, кожен із яких мав ті чи інші спільні риси з народницьким напрямом.

Одна з основних проблем у розмежуванні соціалістів та народників полягає і у використанні терміну «соціалізм». Як народники, так і соціалісти ставили за мету встановлення соціалістичного устрою. Однак основним питанням було визначення суспільної групи, або ж класу, який стане рушієм становлення соціалізму. Для народництва такою групою є селянство, найбільш чисельна суспільна група тогочасної Російської імперії загалом та українських земель зокрема. Натомість для соціалізму в його марксистській формі характерна орієнтація на пролетаріат як антагоністичний буржуазії клас і як єдино можливу

суспільну групу, яка здатна здійснити перебудову суспільства з капіталістичного на комуністичне.

Важливим аспектом, що відрізняє соціалістів від народництва, є погляди щодо об'єктивних історичних передумов розвитку соціалізму. Відповідно до марксизму, соціалістична революція могла відбутися лише в індустріально розвинених країнах. Народники висували тезу, що соціалізм можливий в обхід стадії розвинутого капіталізму, розбудований на принципах сільської громади. Соціалізм та народництво відрізняються історіософським баченням. Представники соціалістичного напрямку вважають невідворотним руйнування традиційної сільської общини та подальшу пролетаризацію селян із встановленням капіталістичної системи господарства та її закономірним знищенням силами об'єднаного робітничого руху. Натомість народницька історіософія бачить ідеальний стан суспільства у минулому, у традиціях сільської общини, який можна захистити від поступу капіталізму, зберегти та відтворити на ширшому, національному рівні. Таким чином, в обох напрямках зберігається негативне ставлення до капіталізму, однак по-різному трактується шлях боротьби з ним – прогресивний та консервативний відповідно.

Крім того, через різнотрактування соціалізму як суспільного ладу, як марксисті, так і народники називали себе соціалістами, радикалами або ж революціонерами-соціалістами. Таким чином, для визначення представників народництва необхідно виходити не з самоназви його діячів або найменувань їхніх опонентів, а з реального змісту їхньої політичної думки, яка містить конкретні ідеї, виходить з визначених принципів та оперує відповідними категоріями.

Також варто зазначити, що народництво – це не ідеологія і не систематизована політична теорія, а радше доктрина, набір принципів та суспільно-політичний рух. Головною змістовною ознакою народництва є орієнтація на інтереси дрібного селянства, з якого виходить все інше: необхідність обмеження руйнівного впливу капіталізму, заперечення експлуатації людини людиною та прагнення до економічної, політичної, соціальної та національної рівності, демократична й децентралізована політична система, селянська громада як ідеал суспільних відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, народництво та соціалізм є двома окремими напрямками української політичної думки, хоч і подібними в частині характерних рис: це зумовлено приналежністю обох напрямів до лівого політичного спектру, суспільно-економічною та політичною ситуацією на українських землях, а також вільним трактуванням деякими мислителями соціалізму як суспільно-політичного ладу. Народництво історично

передувало соціалістичним течіям в українській політичній думці, а тому значною мірою вплинуло на розвиток соціалістичної політичної теорії та практики в Україні кінця XIX – початку XX століть. В подальшому народництво розчинилося у політичних течіях соціалізму, зокрема в комунізмі та демократичному соціалізмі.

Перспективною є поглиблена наукова розробка взаємозв'язку народництва і соціалізму в історичному контексті та дослідження впливу цих напрямів на сучасну політичну культуру України. Також науковий інтерес може становити дослідження політичної думки інших країн Східної та Центральної Європи, що перебували в політично-економічних умовах, схожих на українські, та дослідити спільні риси генези та еволюції лівої політичної думки у XIX столітті.

Література

1. Вовк О. В. Основні ідеї народництва у парадигмальному аспекті. *Молодий вчений*. 2017. № 43. С. 45–48.
2. Дорошенко Д. З історії української політичної думки за часів світової війни. Прага : Tiskarna Fr. Nerman, 1936. 98 с.
3. Гирич І. Українське народництво: до питання про оцінку феномену. *Український археографічний щорічник. Нова серія*. 2020. № 23–24. С. 381–396.
4. Гірік С. Селяни й аграрне питання в ідеології Української комуністичної партії (боротьбистів). *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2012. Т. 24. С. 478–491.
5. Ігнатенко В. В. Селянський чинник в українській політичній думці другої половини XIX – початку XX ст. *Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки*. 2013. № 9. С. 23–29.
6. Лисяк-Рудницький І. П. Драгоманов як політичний теоретик. *Історичні есе* / пер. з англ. М. Бадік та ін. Київ, 1994. Т. 1. С. 299–347.
7. Лисяк-Рудницький І. П. Напрями української політичної думки. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1990. Т. 222 : Праці Історико-філософської секції. С. 45–70.
8. Майстренко І. Історія Комуністичної партії України. Нью-Йорк : Сучасність, 1979. 256 с.
9. Попович М. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 1998. 728 с.
10. Потульницький В. А. Історія української політології (концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці). Київ : Либідь, 1992. 232 с.
11. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя). Київ : ПАРАПАН, 2002. 393 с.
12. Світленко С. Народництво в Україні: сучасний погляд на проблему. *Український історичний журнал*. 1997. № 3. С. 41–49.
13. Туган-Барановський М. І. Марксизм і народництво. URL: [https://ru.wikisource.org/wiki/Марксизм_и_народничество_\(Туган-Барановський\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Марксизм_и_народничество_(Туган-Барановский)) (дата звернення: 18.02.2024).
14. Феденко П. Соціалізм давній і новочасний. Лондон-Париж-Мюнхен : Наше Слово, 1968. 231 с.

Анотація

Карпенко А. О. Народництво та соціалізм в українській політичній думці: порівняльний аналіз. – Стаття.

У статті розглядаються особливості народницького та соціалістичного напрямів в українській політичній думці кінця XIX – початку XX століття. Визначені причини проблеми типологізації напрямів української політичної думки та ідентифікації авторів та політичних сил соціалістичного напрямку. Встановлено, що ототожнення народницького та соціалістичного напрямів є хибним і не відображає їхніх доктринальних відмінностей. Проаналізовано класифікацію української політичної думки XIX–XX століть та наукові підходи до визначення соціалізму як її самостійного напрямку. Визначено характерні особливості соціалізму та народництва як напрямів української політичної думки та наведено підстави приналежності політичних діячів та мислителів до них. Виокремлені течії соціалізму, проаналізовано та визнано хибним підхід, відповідно до якого народництво є своєрідним видом соціалізму. Розглянуто спільні концептуальні витоки та умови розвитку, взаємозв'язок, спільні точки дотику та ідейні паралелі між народництвом і раннім українським соціалізмом, а також пізнішим націонал-комунізмом. Визначено суперечності між народницьким та соціалістичним напрямом, зокрема у плані історіософії та кінцевої мети політики. Зазначено про соціалістичний «прогресивний» та народницький «консервативний» шлях подолання капіталізму як системи господарства. Проаналізовано розуміння соціалізму як суспільно-політичного ладу з точки зору представників народницького напрямку і його відмінність від соціалістичного напрямку. Визначений чинник орієнтації соціалістичних політичних сил на селянство як на «напівпролетаріат», який збігається з народницьким через особливості суспільно-економічного розвитку українських територій. Встановлено процес поступової конвергенції народництва та соціалізму в українській політичній думці з подальшим розчиненням першого в другому.

Ключові слова: народництво, соціалізм, марксизм, українська політична думка, типологізація, порівняльний аналіз.

Summary

Karpenko A. O. Narodism and socialism in Ukrainian political thought: a comparative analysis. – Article.

This article examines the distinctive characteristics of the narodist and socialist movements within Ukrainian political thought during the late nineteenth and early twentieth centuries. The reasons for the difficulty in typologizing the trends of Ukrainian political thought and identifying the authors and political forces of the socialist trend are elucidated. It is demonstrated that the equation of the narodist and socialist trends is erroneous and does not accurately reflect their doctrinal differences. The author examines the classification of Ukrainian political thought from the nineteenth and twentieth centuries, as well as the scientific approaches to defining socialism as an independent trend. The defining characteristics of

socialism and narodism as trends in Ukrainian political thought are identified, and the rationale behind their classification by political figures and thinkers is provided. The author distinguishes between the various currents of socialism and offers a critical analysis of the approach that equates narodism with a specific type of socialism. The author examines the conceptual origins and conditions of development, interconnection, points of contact, and ideological parallels between narodism and early Ukrainian socialism, as well as later national communism. The author identifies discrepancies between the narodist and socialist movements, particularly with regard to their historical philosophies and the ultimate objectives of politics. The article highlights the contrasting approaches of the socialist “progressive” and the narodist “conservative” in their

efforts to overcome capitalism as an economic system. The author analyzes the understanding of socialism as a socio-political system from the perspective of representatives of the narodist trend, elucidating the distinctions between this perspective and that of the socialist trend. The factor of the orientation of socialist political forces towards the peasantry as a “semi-proletariat,” which coincides with the narodist perspective due to the peculiarities of the socio-economic development of Ukrainian territories, is determined. The process of gradual convergence of narodism and socialism in Ukrainian political thought with the subsequent dissolution of the former in the latter is established.

Key words: narodism, socialism, marxism, Ukrainian political thought, typologization, comparative analysis.